

Przemysław Paweł Grzybowski:
*Śmiech w edukacji. Od szkolnej
wspólnoty śmiechu po edukację
międykulturową.*

**Kraków 2015, Oficyna Wydawni-
cza „Impuls”, ss. 688**

Przemysław Paweł Grzybowski – doktor habilitowany nauk społecznych w zakresie pedagogiki, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Ogólnej i Porównawczej na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy jest postacią znaną w środowiskach akademickich z racji (1) licznych publikacji naukowych, dydaktycznych oraz popularnonaukowych dla studentów, nauczycieli (także akademickich), rodziców, wolontariuszy i innych osób zainteresowanych realizacją idei międzykulturowości, (2) aktywności organizacyjnej i wolontaryjnej. Jego zainteresowania naukowe dotyczą pedagogiki międzykulturowej i porównawczej. Koordynator „Międzyszkolnika” Forum Młodych Pedagogów przy Komitecie Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, opiekun Akademickiego Centrum Wolontariatu Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, wolontariusz ruchu doktorów klaunów Patcha Adamsa, wykładowca języka esperanto, prelegent i tłumacz. Uczestnik międzynarodowych projektów edukacyjnych, m.in. w Brazylii, Chinach, Francji, Peru i Wietnamie. Autor szeregu publikacji wydanych w Oficynie Wydawniczej „Impuls”: *Doktor kalun! Terapia*

śmiechem, wolontariat, edukacja międzykulturowa; Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości; Edukacja międzykulturowa – przewodnik. Pojęcia, literatura, adresy; Edukacja międzykulturowa – konteksty. Od tożsamości po język międzynarodowy; spotkania z innymi. Czytanki do edukacji międzykulturowej; pisanie prac i sztuka ich prezentacji (wraz z Krzysztofem Sawickim).

Przemysław Grzybowski monografią *Śmiech w edukacji. Od szkolnej wspólnoty śmiechu po edukację międzykulturową* (Kraków 2015) potwierdził swoją interdyscyplinarną wiedzę i wielkie umiejętności dzielenia się nią, a także ogromną erudycję i pracowitość.

W syntetycznej notce na okładce tej książki znajdujemy trafną opinię, że jest ona:

– najobszerniejszą w Polsce **monografią śmiechu, uśmiechu, komizmu, humoru, wyśmiewania i poczucia humoru w edukacji**. Zawiera charakterystykę tych zjawisk w perspektywie historycznej i porównawczej, rekonstrukcję polskich i zagranicznych badań oraz koncepcji naukowych na temat śmiechu w szkole, propozycje wykorzystania zabawnych lektur i innych materiałów na zajęciach, w domu, w grupach rówieśniczych itp., a także bogaty zbiór przykładów wszelkich okoliczności śmiechu związanych ze szkołą. Część analityczną uzupełnia obszerny **przewodnik bibliograficzny**, zawierający źródła w kilku językach.

Książka przeznaczona jest dla osób zainteresowanych śmiechem w różnych kontekstach oraz wykorzystujących śmiech w praktyce edukacyjnej i codziennych relacjach w szkole, rodzinie, pracy zawodowej itp. – zainteresuje więc badaczy zjawisk społecznych, nauczycieli, rodziców, piszących prace dyplomowe studentów pedagogiki, psychologii, medycyny i nauk o zdrowiu, animatorów świetlic i kół zainteresowań, a także pracowników socjalnych, członków organizacji pozarządowych, wolontariuszy, lekarzy, pielęgniarki, terapeutów itp.

Opracowanie to jest niezbędne wszystkim zajmującym się śmiechem i edukacją międzykulturową. Śmiech został tu ukazany jako czynnik poprawy atmosfery w szkolnej klasie i relacji nauczyciel – uczeń, środek służący uzyskaniu wysokiej jakości życia w sferze publicznej oraz budowaniu wspólnot śmiechu w ramach edukacji międzypokoleniowej.

Monografia jest wyjątkowo obszerna, zbudowana z dwóch części liczy, blisko 700 stron: Część pierwsza, zasadnicza, poprzedzona Wstępem (*Uśmiech w sferze publicznej i edukacji*) obejmuje 7 rozdziałów dobrze skomponowanych kończących się konkluzją (s. 9–486). Znakomity język wywodu – bardzo dobra forma narracyjna naukowego eseju. Część druga – to *Antologia przykładów i przewodnik bibliograficzny* (s. 487–642) oraz imponująca Bibliografia zajmująca aż 47 stron, ponadto podane są strony internetowe, blogi, fora, filmy (7 stron).

Tę interesującą, bogatą treściowo monografię można studiować na różne sposoby i w rozmaite sposoby z niej ko-

rzystać. Ja np. w kilkakrotnym czytaniu próbowałam „wyłowić” z kultury śmiechu odnotowanej przez Grzybowskiego odpowiedni materiał, by skonstruować obraz kultury szkoły. Znakomitym źródłem m.in. okazały się przytaczane w książce – nauczycielskie uwagi wpisywane (jako nagana, upomnienie) w tzw. dzienniczki uczniów. Oprócz typowych, np. (s. 527):

- Śmieje się parszywie
- Głupio chichocze
- Parska śmiechem
- Zapytany o zadanie domowe, śmieje się szyderczo
- Córka państwa na mojej lekcji uśmiecha się do mnie dwuznacznie

Znaleźć można także nauczycielskie wpisy, o tak zaskakującej treści jak ten, a mianowicie:

Cała klasa dostaje uwagę za wytypowanie woźnej na przewodniczącą samorządu szkolnego (s. 527).

Wystarczy trochę wyobraźni, by uwaga ta stała się nośną tkanką eseju na temat dzisiejszej szkoły i tzw. oporowych zachowań uczniów wobec fasadowych znaczeń, kryjących pozór. Zabrałam się właśnie za pisanie takiego eseju.

Z przekonaniem stwierdzam, że recenzowaną monografią Grzybowskiego, polska pedagogika wzbogaciła się o bogate treściowo dzieło z zakresu ciągle przez nią niedocenionego, jako że dla wielu (stojących na pozytywistycznych paradygmatach) – śmiech jako kategoria badawcza jest „poza powagę”. Tymczasem, jak wyraził to Bachtin, do którego m.in. autor się odwołuje, „śmiech ma ta-

kie sama prawa jak powaga, pewne, bardzo istotne aspekty Świata są dostępne jedynie dla śmiechu”, które to wyzwanie podjął w latach 90. ubiegłego wieku Lech Witkowski, upowszechniając w pedagogice Bachtinowską „kulturę śmiechu” i słusznie dowodząc, że wychodzi ona, jak pisze, naprzeciw potrzebie włączenia w obręb myślenia pedagogicznego nowych inspiracji, a nawet nowych perspektyw teoretycznych, w nowym świetle stawiających tradycyjne intencje i dążenia najszerzej pojętej pedagogiki. Wszakże wyzwanie to jeszcze do dzisiaj napotyka na opór, a to dlatego, że jak podnosiłam tę kwestię swego czasu w jednej ze swoich prac zajmujących się osobliwością śmiechu w szkole (Grzybowski zresztą się do niej odwołuje): złożony i skomplikowany, wieloznaczny „język śmiechu”, uwikłany w sferę potoczności życia codziennego, ze względu na swoją specyfikę może być jedynie rozpatrywany na płaszczyźnie analizy zjawiska komunikacji społecznej, której podstawowych pojęć „znaku” i „znaczenia” – nie uda się badaczowi odczytać i zrozumieć w konwencji pozytywistycznej tradycji metodologicznej, opartej na orientacjach naturalistycznych, popularnych, a nawet jeszcze podstawowych w niektórych środowiskach akademickiej pedagogiki w Polsce. Konieczność uwzględnienia subiektywnej perspektywy badanego, a więc odwołania się do tak zwanego współczynnika humanistycznego (por. prace F. Znanieckiego), prowadzi w stronę tak zwanego paradygmatu interpretatywnego, mającego duże tradycje w obszarze dyscyplin dla pedagogiki podstawowych (np. socjologii, filozofii,

psychologii, antropologii), a przez wielu jej przedstawicieli ciągle jeszcze traktowanego niechętnie. Ponadto potencjalnych badaczy odstrasza nieostrość pojęć – śmiech – humor – komizm i wielość teorii czy koncepcji. P. Grzybowski, swobodnie poruszając się w tym obszarze, mając świadomość pułapek epistemologicznych w swojej monografii o Śmiechu w edukacji... zaprezentował solidny warsztat teoretyczny i empiryczny, zaś obszerna bibliografia – to nieoceniony podarunek dla czytelników.

Gratuluję zatem dr. hab. Grzybowskiemu tak znakomitej monografii i zachęcam do pracy nad kolejnymi książkami z zakresu kultury śmiechu.

Maria Dudzikowa

Anna Młynarczuk-Sokołowska: *Od obcości do inności. Międzykulturowa edukacja nieformalna na przykładzie działań polskich organizacji pozarządowych.* Warszawa 2015, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, ss. 347

Recenzowana praca stanowi udaną próbę naukowego opisu wybranych zagadnień dotyczących realizacji międzykulturowej edukacji nieformalnej przez polskie organizacje pozarządowe. Została opracowana na podstawie